

NATUURHISTORISCH
MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofredactie : P. H. Schmitz S.J., Ignatius College Valkenburg (L.) Telef. 35. Mederedacteuren : te Maastricht: Jos. Cremers, Hertogsingel 10; J. Pagnier, Alex. Battalaan; G. H. Waage, Prof. Roerschrstr. 4; te Beek (L): F. J. H. M. Eyck. Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstr. 9, Maastricht. Tel. 45.

Verschijnt **Vrijdags** voor den eersten Woensdag der maand en wordt den Leden van het **Natuurhistorisch Genootschap in Limburg** gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 3.60 per jaar, afzonderlijke nummers 30 cent. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Verslag van de Vergadering op Woensdag 4 Nov. '25. — **P. Hens**, Avifauna van Limburg (vervolg). — **H. Dettmer S. J.**, Neue Cynipiden aus den Niederlanden. — **Jos. Cremers**, Belvédère, (de meest interessante plek van Nederland). — **J. Cr.**, Fossiele beenderen door de Gemeentelijke H. B. S. in bruikleen afgestaan aan het Natuurhistorisch Museum. — **Jos. Cremers, J. H. F. Umbgrove**, „de Anthozoa uit het Maastrichtse Tufkrijt“. — De Avifaunais, „af“! wat nu?... Oude Jaarboeken en Maandbladen. — Uitgeleende boeken. — Nieuwe leden. ♦♦♦♦♦

Maandelijksche Vergadering
op WOENSDAG 2 DEC.
in het Natuurhistorisch Museum,
precies om 6 uur.

VERSLAG VAN DE VERGADERING OP
WOENSDAG 4 NOV. '25.

Aanwezig: Jos. Cremers, Fr. v. Rummelen, Br. Bertrandus, W. de Backer, L. Grossier, Aug. Kengen, P. Peters, H. Versterren, Ed. Nijst, J. Maessen, Joh. v. d. Zwaan, H. Wijsen, J. Rijk, Dr. J. Beckers, A. Hennus, L. Keuller, P. Vroom, L. Leyssen, G. Waage.

Na een woord van welkom uitgesproken te hebben, geeft de voorzitter 't woord aan den heer **Rijk**. Bracht spreker de vorige vergadering één gal mee, veroorzaakt door een galwesp (*Biorrhiza pallida* Ov.), thans heeft hij een heel anders gevormde gal, echter door 't zelfde dier gemaakt. Wat toch is 't geval? *Biorrhiza pallida* heeft een cyclische voortplanting, d.w.z. een generatie van manlijke en vrouwelijke dieren wisselt af met een of meer generaties van enkel wijfjes.

Het wijfje van de geslachtelijke generatie kruipt, na door 't mannetje bevrucht te zijn, in den grond en legt tot op 1 M. diepte haar eieren op wortelen van den eik. Uit de hierdoor ontstane gallen komen alleen wijfjes, die zich parthenogenetisch voortplanten. De eieren wor-

den dan gelegd in de eindknoppen van eiken. Hierbij ontstaan groote, sponsachtige gallen, waaruit in Juni weer de geslachtelijke generatie ontstaat.

De heer **Cremers** hierna 't woord nemend, stelt de vraag, of de verwerde vuursteen en uit 't Krijt, gevonden op de z.g. hei van Mheer, die de vorige vergadering waren gedemonstreerd door Dr. Beckers, werkelijk wel verweerd zijn. Hebben we hier niet veel eer te doen met een begin van „Silexvorming”?

't Krijt, of beter gezegd de krijtstukken, welke hier bezig zijn over te gaan in Silexstukken zijn nog niet gansch en al door kiezelzuur „geïmpregneerd“.

Kijkt men hoe de stukken, verleden keer door Dr. Beckers meegebracht, zich verhouden tot zoutzuur. Ze bruisen dan geweldig, iets wat z.i. onmogelijk zou zijn als we hier „verweerde vuurstenen” voor ons hadden.

Even goed als in 't Gulpener Krijt te Mheer, hebben we ook voorbeelden van zoo'n beginsel x-vorming uit 't Maastrichter Krijt.

Spreker laat nu een prachtstuk zien, afkomstig van den St. Pietersberg en aanwezig in het Museum.

De Heer Keuller stelt zich ook de vraag: „Is de vuursteen verweerd?” Men zegt, dat vuursteen steeds los zit in 't Krijt, maar dit is onjuist. Krijt en vuursteen gaan geleidelijk in elkaar over. Tusschen vuursteen en krijt zit een bros laagje, dat gemakkelijk loslaat, van daar dat men den indruk krijgt, dat de vuursteen los zit. Aan een vuursteen, opgegraven bij den bouw van een brug op den weg van Wijlré naar Gulpen, is een geleidelijke „verwee-

ring" te zien van buiten naar binnen. Maakt men een slijpplaatje en slijpt men daarbij 't buitenste witte laagje mee, dan ziet men ook die „verweering" van buiten naar binnen. Hoe denkt spreker zich de vuursteenvorming? In 't krijt waren zeer smalle, verticale spleten en hierin bevond zich een bruine stof (löss?). Van uit deze spleten vond impregnatie van de mergel plaats met kiezelzuur. Niet over de heele lengte van de spleet, maar van afstand tot afstand vond lensvormige impregnatie plaats. De kalk werd dus gemetamorphoseerd. In slijpplaatjes ziet men dan ook de fossielen van 't Krijt langzaam vergruizelen en overgaan in kiezelzuur.

De heer v. Rummelen heeft meegebracht: 1o. gewone, gerolde mioceene vuursteen, 2o. in de natuur verweerde blauwe vuursteen uit Nivelstein en 3o. door exploitatie verweerde vuursteen. 't Resultaat der verweering is gelijk aan dat van verbranding. De tijd speelt, zooals bij vele geologische processen, een groote rol. Den beiden vorigen sprekers antwoordt de heer v. Rummelen, dat men zich zeker kan voorstellen een begin van vuursteenvorming zonder dat 't stadium van vuursteen bereikt wordt. Vuursteen van den Dölkesberg vertoonen dit. Als de kern vuursteen is, moet men steenen als hier besproken, beschouwen als verweeringsvormen.

De heer v. d. Zwaan wijst er op dat in zijne mergelgroeve, in de bovenste lagen, alleen grijze vuursteen voorkomt en dan in pijpvorm, terwijl in de onderste lagen, de kleur van den vuursteen steeds donkerder wordt, van blauw tot zwart en wel in knolvorm.

De heer Cremers doet mededeeling ontvangen te hebben van ons medelid H. L. E. Urlinks te Vaals, voor 't Museum, verschillende fossielen en geologische voorwerpen, door hem verzameld op 't Preuschbosch, nabij den uitzichtoren te Vaals (eluviaal), waaronder Echiniden, Bivalven, Belemnieten en een groot stuk pyriet en bergkristal. Ook stuurde hij drie stukken fossiel hout uit 't Akensch zand, n.l. uit de zandgroeve tusschen Vaals en Lemiers.

De heer v. Rummelen merkt op, dat dit voor 't eerst is dat hij versteend hout, van heel zeker bekende vindplaats uit 't Senoon in handen krijgt.

Wijlen Pastoor Slenter te Holzet heeft destijds, aldaar, nabij de kerk, devotiekapelletjes opgericht, welke bijna uitsluitend opgetrokken zijn uit fossiel hout.

Waar de bouwheer reeds lang ter ziele is en de inwoners van Holzet over de herkomst dezer fossiele houtresten geen inlichtingen kunnen geven, wist men tot nu toe maar niet van waar dat materiaal, toen ter tijde, was aangevoerd. Daar Holzet ligt in de buurt, waar Akensch zand wordt gevonden, is 't thans volgens spreker zoo goed als zeker dat al dat fos-

siele hout uit dergelijke zandgroeven in den omtrek werd bijeengegaard.

De heer Cremers publiceerde destijds in een onzer Maandbladen een lijst van insecten, welke door hem in 1909 verzameld werden in de Domaniale mijnen te Kerkrade.

Daaronder waren ook enkele kevers. Die kevers waren toevallige gasten, d.w.z. per toeval, 't zij met hout, 't zij met stroo, hooi etc. in de mijn terecht gekomen.

Verleden week ontving hij van den Burgemeester van Nuth, een levende *Houttimmerbok*, *Acanthocinus aedilis*, in de Emmamijn te Hoensbroek gevangen. 't Beest is er natuurlijk in terecht gekomen met mijnhout. De larven toch van deze kevers leven in verrot, dood dennenhout.

Dr. Beckers vertelt, dat op 1 Nov. l.l. 2 zwarte Kraaien bij hem in de wei een kuiken van 2 maanden aanvielen en zeker gedood zouden hebben, was hij niet tusschen beide gekomen. De heer de Backer deelt een soortgelijk geval mee. 3 of 4 kraaien vielen n.l. een patrijs aan en doodden hem.

De heer Nijst verrijkt 't Museum met een aantal insecten, terwijl hij tevens een aantal Kalanders (*Calandra granaria*) gevonden in een pakje vermicelli, toont. Met een „schuin oogje" keek men ons lid den heer Pagnier eens aan, maar gelukkig kon hij de verzekering geven, dat de vermicelli geen product van zijn fabriek, maar Italiaansch fabricaat was. Zoo kon de heer Pagnier 't Hollandsch fabricaat hoog houden, maar tevens eenige bijzonderheden mededeelen over deze schadelijke insecten. Wat alzoo kan ontstaan in vermicelli, die op een vochtige, warme plaats, eenigen tijd staat, zullen we maar verzwijgen.

De heer Nijst overhandigt verder een aantal beenderen uit de sluisput bij St. Pieter, van recente zoogdieren.

Ten slotte deelt de voorzitter mede, dat eenige fossielen uit de collectie van de Gem. H. B. S. te Maastricht overgebracht zijn naar 't Museum. Vooral 't afgietsel van den *Mosasaurus*-schedel, destijds door de Fransche regering aan Maastricht geschonken als kleine vergoeding voor 't „meegenomen" origineel en een kaakfragment van 't zelfde dier, zijn een mooie aanwinst. De voorzitter spreekt zijn dank uit aan 't college van Burgemeester en Wethouders van Maastricht, die aan deze overbrenging hunne goedkeuring hebben gegeven en in 't bijzonder aan den wethouder van onderwijs, ons medelid de heer Grossier, die ter vergadering aanwezig was. Op 'n oud-Maastrichtsche wijze „sloag m'n veur heum eine dreidobbele".

Nadat de heer Waage nog eenige bijzonderheden had medegedeeld over den *Mosasaurus*, speciaal over den eigenaardigen bouw van den onderkaak, sloot de voorzitter, om ongeveer

half negen, deze gezellige bijeenkomst, waarna de vergaderden in 't Museum de nieuwe aanwinsten gingen bezichtigen.

Rectificatie In ons vorig verslag wordt

de indruk gewekt, of alle mioceene vuurstenen verkeerden in 't verweeringsstadium. Dit is natuurlijk onjuist. De meesten zijn zelf geheel niet verweerd.

AVIFAUNA der Nederlandsche Provincie Limburg,

benevens eene vergelijking met die der aangrenzende gebieden, door

P. A. HENS, Valkenburg L.

(Slot).

De Brabantsche heide kan haar Korhoenderstand zoowel uit de Limburgsche Peel als uit de Belgische Kempen ontvangen hebben. Een oorspronkelijke Korhoenderbevolking was daar vrij zeker niet, getuige de mij schriftelijk gedane mededeeling van Jhr. E. Wesselman van Helmond, volgens welke deze schitterende jachtvogel vóór 1894 in Zuid-Oost Noord-Brabant geheel onbekend was. De stand was het grootst tusschen 1900—1910, gaat echter in de laatste jaren aanzienlijk achteruit.

Wanneer men de vorenvermelde gegevens nagaat, dan ligt dus, gelijk gezegd, de veronderstelling voor de hand, dat de uitzettingen in de tachtiger jaren, resp. in Noord-Limburg en het Rijnland, in hoofdzaak de oorzaak zijn ge-

weest van de verbreiding van het Korhoen in Limburg en Brabant. De betrekkelijk spoedige teruggang maakt de juistheid dezer veronderstelling waarschijnlijker. Hartert (Vög. d. Paläarkt. Fauna. Bd. III. p. 1872) wijst er reeds op, dat weliswaar het continentale Korhoen in Engeland (alwaar een andere subspecies, n.l. *Lyrurus tetrix britannicus* With. & Lönbn. thuis hoort) is ingevoerd, zoodat men bij de beoordeeling der subspecies zéér voorzichtig moet zijn, doch dat gelukkig de meeste uitzettingen mislukt zijn. Hieruit blijkt, dat het Korhoen inderdaad met goed gevolg uitgezet kan worden, doch in de meeste gevallen echter zonder succes.

Fam.: PHASIANIDAE.

GENUS: ALECTORIS Kaup. 1829.

232. *Alectoris rufa rufa* (L.). Roode Patrijs. — Duitsch: Rothuhn. Fransch: Perdrix rouge.

R. Baron Snouckaert van Schauburg vermeldt op p. 78 zijner Avifauna Neerlandica omtrent het voorkomen dezer soort het volgende: „Door den Heer Rendorp meer dan eens te „Mook (Limburg) geschoten en volgens de „Selys Longchamps (Faune belge. p. 115) ook „éénmaal bij Maastricht. Aldus Albarda; waar- „schijnlijk is hier bedoeld Mr. C. L. Rendorp „te Maastricht omstreeks 1866.”

Nadien is niets meer omtrent het voorkomen van dezen vogel in Limburg bekend geworden. In geen onzer provinciale collectiën is de soort inlands vertegenwoordigd.

Deze patrijs welke haar woongebied heeft in Zuid-Europa, wordt slechts toevallig in Noordelijke streken aangetroffen. In de Rijnprovincie is nog nimmer een zeker wild exem-

plaar aangetroffen (le Roi. V. f. d. R. p. 108). Omtrent het voorkomen in België schrijft Dubois (N. R. d. O. p. 188) het volgende: „De „passage très accidentel. Il y a déjà longtemps „qu'un individu fut tué près de Tournai; plus „récemment, une Perdrix rouge a été tirée en „Octobre 1903 à Bellem en Flandre”.

Overigens in de andere provinciën van ons vaderland zéér zeldzaam. Baron Snouckaert (Avifauna Neerlandica. p. 78) vermeldt nog een exemplaar, dat in December 1904 werd gevangen te Otterlo (Gelderland), waar destijds meerdere werden waargenomen. In de coll. der Rijks Hoogere Burgerschool te Wageningen bevindt zich een ♂ 23 April 1867 geschoten te Gilze-Rijen (N.-Br.) (Club v. Nederl. Vogelk. 1915. p. 127).

GENUS: PERDIX Briss. 1760.

233. *Perdix perdix perdix* (L.). Patrijs. — Duitsch: Rebhuhn. Fransch: Perdrix grise.

Een talrijke standvogel door de geheele provincie, vooral op het bouwland.

In sommige jachtvelden is het inheemsch broed vermengd met Oostenrijksche vogels. Zulks is o.a. jaren geleden te Houthem geschied.

Eveneens een talrijke standvogel in de Rijnprovincie (le Roi. V. f. d. R. p. 106) en België (Dubois. N. R. d. O. p. 188 en Le Gerfaut. 1921. p. 107).